

EGYHÁZTÖRTÉNETI ADATOK.

Kriza János püspök levele

Kisgyörgy Sándor kénosi lelkészhez

(későbbi vargyasi lelkész és udvarhelykörü espereshez).

Fiókegyházat telkes gazdává tenni Székelyudvarhelyen aligha sikerülhet az Egyház Tanács részvételével, mivel ennek most egymásra gyűltenek teendői, tanári lakok felépítése s részint a lakoknak vásárlás útján való szaporítása által, amennyiben a Berde Áron aa. újdón vásárlott házával szemközt álló régi püspöki laknak emeletre emelése s a Manó-féle szegletnek megvétele által a költségek erősen megszorodnak. Ide járul a Simén Domokos által lakott szegletháznak is újjáalakítása. Minden pénzre stalusnak úrbéri papírban lévén fektetve, azoknak vétele csak kárral, vesztéssel járna s az udvarhelyi fiókegyháztól csak 5%-t biztosíthatna és ezt is kik fognák garantálni, hogy a kamat pontosan bejőne. Meg kell fontolni azt is, egyházi törvényünk azt tartja, hogy Consistornak kölcsön nem ad, ekkléziának szintén nem; mert ezek ha nem fizetnek, executioval csak nem léphetnénk fel. Ha egyiknek adunk, miért ne követelhetnék mások is, hogy (*adjunk**) máris a háromszékiek arról gondolkoznak, hogy S. Szentgyörgyön és Brassóban imaházakat állítandók, a státus pénztárát vegyék igénybe. Mi képtelenek vagyunk belmiszsióra, csak képesek legyünk a meglévő egyházakat megvédeni az elpusztulástól, eleget tettünk. Államsegélyből aprádonként juttathatunk oda is; de az idénre a pusztulásnak indult Verespatak és a tönkre jutott Szabéd veendik azt igénybe. — Én írtam volt a Méltóságos Főispán úrnak, hogy jól indokolt módon kérelmet kellett volna terjeszteni az E. K. Tanács elébe, ez elmaradt, de úgy se hiszem, hogy lehetséges lett volna eleget

* Leszakadt a levélből.

tenni a kivánságnak. Nehéz, tudom, felfogni szegény állapotunkat s hogy annyifelé segíthető tárházzal nem bírunk. A pusztuló teremi filia valami 100 frtért esedezett nemrég, de egy kis államsegélynél egyebet nem adhattunk; tehát azt sem a stabilis fundamentumunkból.

Az ifjúság számára küldendő nyugtát elvárjuk, reméllem nem soká fog késni.

A Csécek végképpen eltűnnének az itteni iskola teréről. Lajosnak a magántanulóság nem engedteték meg, mint súlyos erkölcsi vétségekkel terheltnek. Eleknek meg volt engedve, de alig veszi hasznát. Dániel fiakban, reméllem, több örömünk lesz; Gábor is szépen átszorongja az egyetemi kamasz éveket, az elsőt aztán meg a másadikat, a harmadik és negyedik évben, mint seprejétől tisztult kiforrott bor fog kedvessé lenni Isten és emberek előtt (*hagyományos*) készülség koronája után törekedni.

Örvendek a hívek szaporodásán. Mélt. Koncz Lajos mint áldott jó ember még egyik oszlopa lehet ottan egyházunknak. Igyekezék ön neki kedvébe jární.

Kedves indulattal maradok

Kolozsvár, ápr. 28. 1873.

atyafi szolgája
Kriza János m. k.

Közli: *Benczédi Pál.*

IRODALOM.

Barabás Endre: A magyar iskolaügy helyzete Romániában 1918—1940—1941. Kecskemét. 1944. 37 old. Különlenyomat a Kisebbségi Körlevél 1943. 5—6. számaiból.

Szomorú emlékeket idéz fel lelkünkben a fenti, rendkívül nagy szorgalommal és hozzáértéssel összeállított kis könyv. Visszavezet a kisebbségi élet hőskorába és pontos statisztikai adatokban vetíti elénk azt a kemény, szívós, keserű élethalálharcot, melyet egyházainknak a 22 esztendő alatt a román állam rosszindulatú és fondorlatos iskolapolitikájával szemben meg kellett vívniok. Az érdekes statisztikai adatokból csupán egy néhányat idézünk, melyek a küzdelem óriási méretét és az államhatalom egyre nagyobb mértékben megnyilvánuló rosszindulatú elgondolásait tükrözik. Az 1919—20. első román iskolai év kezdetén az ú. n. Kormányzó Tanács kb. 600 állami és községi elemi iskolában hagyta meg a magyar tanítási nyelvet, vagy állított magyar tagozatot az esküt tett tanítók alkalmazásával. Ezen felül, mondhatni az új román kormányzat utasítására, a reformátusok a meglévő 322 elemi iskolájukhoz további 319 elemi iskolát létesítettek, az unitáriusok 26 elemi iskolájuk számát 49-re emelték, míg a r. katolikusok a meglévő 388 magyar elemi iskolájukból 370-et tartottak meg magyarnak. Az evangélikusok elemi iskoláinak száma 8 volt és az is maradt. A 600 magyar állami elemi iskola 1933-ban már 248-ra zsúgorodott az átvett magyar állami tanítók elüldözése, nyugdíjazása, vagy elhalása arányában. A felekezeti iskolák egy része is időközben bezárult. — Az 1919—20. első román iskolai év kezdetén magyar tanítási nyelvvel működött 2 állami teljes és 7 tagozati liceum, 18 r. kath. teljes főgimnázium, 11 ref. és 3 unitárius teljes főgimnázium. Összesen tehát 34 teljes és 7 tagozati főgimnázium (liceum) kezdte el magyar nyelvvel az első román tanévet. A harcban elesett 10 r. kat. fiú és 3 leány, 5 ref. fiú és 1 unitárius fiú, összesen 16 fiú és 3 leány magyar liceum, ill. főgimnázium. Az unitárius főgimnáziumok közül a tordai szűnt meg 1921—22-ben. — Működésben volt 1919—20-ban 8 r. kat., 6 ref., összesen 14 tanítóképző; a harcban elesett 3 kat. és 4 ref., összesen 7. — A magyarnyelvű felsőkereskedelmi iskolák közül 1919—20-ban működött 4 r. kat. és 5 ref., összesen 9 iskola; a harcban elesett 2 r. kat. és 2 ref., összesen 4. — A magyarnyelvű polgári iskolák közül 1919—20-ban működésben volt 38 r. kat., 19 ref., 2 unit és 3 evang., összesen 62 polgári iskola, a harcban elesett 20 r. kat., 14 ref., 2 unit. és 3 evang., összesen